

שם הקורס: שיטות מחקר איכותניות למתקדמים

שם המרצה: ד"ר ארנת טורין

היקף הקורס: 2 ש"ש

דרישות קדם: קורס מבואי במחקר האיכותני

פרטי קשר ornat@gordon.ac.il

מספר הנייד למצבים דחופים בהם לא ניתן לתקשר בדואל: 0505913015

חובות הסטודנטים, משקל כל אחד מהם בחישוב הציון בקורס ודרכי הערכה:

א	השתתפות ¹ בפעילה בקורס, נוכחות ב-80% מן השיעורים וחובת נוכחות מלאה במפגשי הפרזנטציות.	
ב	גיבוש נושא לעבודה וניסוחו כשאלת מחקר תוך קריאה עצמאית	
ג	כתיבת מדריך ראיון בן עשר שאלות לפחות בחלוקה לאשכולות תוכן	
ה	הגשה מקדמת של שני עמודי סקר ספרות ושני עמודים של ניתוח תימה כדי לוודא שהכיוון והטכניקה עשויים כנדרש	20%
ו	הצגת רפרט קצר 10-15 דקות בנושא המחקר (10%)	10%
ז	הגשת עבודה מסכמת של ניתוח ראיונות בזוגות או בשלשות עם רפלקציה עצמית של כל אחד מהכותב/ות.	70%

¹ בלי עיסוק בסלולרי ואו התבצרות מאחורי מחשב נייד בשיעורים.

מטרות הקורס:

- א. לפתח הבנה מקיפה של מתודולוגיית המחקר האיכותני.
- ב. לנסח שאלות מחקר להתנסות בתכנון וביצוע של מחקר איכותני.
- ג. להתנסות בראיון כטכניקה של איסוף נתונים, לנתח ולהציג פרק ממצאים מבוסס ראיונות.
- ד. לשפר את יכולת הכתיבה, להציג ולדון בממצאי מחקר איכותיים.
- ה. להעריך את השיקולים והאתגרים האתיים במחקר איכותני.

נושאי וסדר השיעורים:

יחידת המבוא

מספר שיעור	נושא	מושגים
1	החשיבה המדעית, שלבי החקירה במחקר הכמותני ושאלות חקר.	אישוש, הפרכה, שאלה, השערה, משתנים.
2	מגוון מתודות המחקר במדעי החברה והרוח וביטויים במחקר כמותני ואיכותני הבדלים בין מחקר כמותני לאיכותני מבחינת מטרות המחקר, שאלות המחקר ותרחיש החקירה.	סקר, שאלון, ראיון, תצפית, ניסוי, ניתוח מסמכים
3	המחקר האנתרופולוגי- תצפית, תיאור ושיחה. שיטות מחקר אתנוגרפיות – התצפית סוגות במחקר האיכותני	להפוך את המוכר לזר ואת הזר למוכר. תיאור עשיר תצפית ממוקדת ותצפית פתוחה

שיטות מחקר איכותניות

4	המחקר האיכותני והנחות על טבע המציאות.	פרדיגמה, טבע המציאות, מעמד האובייקטיביות וההצהרה על סובייקטיביות אפריורית תוקף ומהימנות במחקרים אתנוגרפיים
---	---------------------------------------	--

5	ניתוח תוכן כטכניקת הבסיס של כל שיטות המחקר האיכותני ניתוח מסמכים בכיתה- המקרה של נסיכות דיסני. תרגיל- עבודה בקבוצות על ניתוח טקסטים		דילמת התוקף והמהימנות בניתוח תוכן.
6	הראיון ככלי מחקר : כיצד לבנות מדריך ראיון, לבחור אינפורמנטים. כיצד לראיון, מיהו מראיון טוב? הראיון כאומנות סוגי שאלות שימוש בשאלות סיטואציה, דילמות וחפצים להעשרת הראיון תרגיל ראיון בכיתה		ראיון מובנה, חצי מובנה. טריאנגולציה
7	ראיונות קבוצתיים- קבוצות מיקוד, הכוח המיטיב והמגביל של הקבוצה. שלבים בניתוח ראיונות אינטרוספקציה של החוקר. ת. כתהליך מרכזי במחקר האיכותני		הטיות, היסחפות, פרפורמנס. מיפוי ראשוני, שיום וצמצום קטגוריות, בניית מפת דרכים
8	כיצד מנתחים ראיונות – תרגול ניתוח ראיונות בכיתה		תימות. קטגוריזציה
9	כתיבה והצגת ממצאים, מקומן ותפקידן של הציטטות.		

10	סוגיות אתיות במחקר האיכותני – הסכמה מדעת, יחסי כח והררכיה במחקר האיכותני, אצל מי הידע ואצל מי הכוח?		
11	פרזנטציות בכיתה – המשך סוגיות אתיות- סודיות אנונימיות וטיפול בנתונים		
12	פרזנטציות הצגת רפרטים בכיתה- והמשך סוגיות אתיות : יחסי כוח וכבוד למרואיינים.		

מחווון הבדיקה לעבודה המסכמת

החלק	הנחיות	היקף בעמודים	ניקוד מקסימלי
עמוד שער	העמוד יעוצב גרפית כמקובל במוסדות אקדמיים. כותרת העבודה תוצג בפירוט מארבע ועד חמש עשרה מילים	1	5
תקציר	מציג את שאלת או מטרת המחקר, המשתתפים, כלי המחקר, שיטת המחקר, הממצאים והמסקנה.	עמוד אחד המכיל עד 300 מילים	5
מבוא	הצגת נושא העבודה, ההנמקה לצורך לדון בו, מושגים מרכזיים, המבוא יסתיים בשאלת המחקר	בין עמוד לשניים	5
סקר ספרות	סקירת ממצאי המחקרים שנערכו בנושא הנדון. בכתיבה עצמאית שאינה מסתמכת על אלגוריתם בינה מלאכותי מיזוג של מקורות מידע אותם קראו הסטודנטים תוך הפנייה לסימוכין הצגה רציפה והגיונית של התוכן. הנחיות נוספות בקובץ עשרת הדיברות לכתיבה אקדמית. ארבעה- חמישה עמודים מחולקים לתתי פרקים, בכל תת פרק אינטגרציה של שלשה מקורות. מינימום שלשה מקורות בעברית ושלשה באנגלית.	ארבעה – חמישה עמודים	15
שיטה מהלך המחקר והיבטים אתיים	תיאור שיטת וכלי המחקר תיאור שדה המחקר איפיון המשתתפים ואופן בחירתם וגיוסם למחקר הלך המחקר והיבטים אתיים	עמוד עד שניים	10
ממצאים	ניתוח הראיונות התיחסות לשלש תימות מרכזיות. לרוב אלו בנויות מ-2-3 תת- תימות. משובצות בציטטות ביחס של מקסימום שליש לציטטות ושני שליש לפרשנות.	ששה – שבעה עמודים	10
סיכום ודיון	דיון במשמעות התימות כממצאים העונים על שאלת המחקר קשירת ממצאי המחקר לרקע התיאורטי שנדון בסקר הספרות	שניים עד שלשה עמודים	15
רשימת מקורות	לפי כללי APA 7 מקורות מעשר השנים האחרונות ומכתבי עת שפיטים		5
אינטרוספקציה	כתיבת רפקלציה אישית של כל אחד מהכותבים על ההיסטוריה הפרטית עם הנושא, תהליך המחקר, תפקידו בקבוצה או בזוג.		10
נספחים	מדריך הראיון תמלולי הראיונות (שני ראיונות לסטודנט.ת) לינק לתיקית קובץ ההקלטה של הראיונות	מינימום עשר שאלות מחולקות לאשכולות תוכן. מכילות גם שאלות ניתוח מקרה, או דילמה	10
	עמידה בכללי עשרת הדיברות לכתיבה אקדמית. מספור עמודים, משפטים קצרים, כתיבה בפסקאות, הגהה קפדנית, משלב אקדמי.	יש להקפיד על כתיבה	10

	במשפטים קצרים	
--	------------------	--

הנחיות לרפרט- פרזנטציה של הצגת המחקר במצגת

מטרת הרפרט היא להציג ברבע שעה את פרוייקט המחקר האישי של כל קבוצה בקורס. ההצגה היא פנים אל פנים, מול המליאה של הכיתה והמרצה. כל רפרט יציג את הנושא שאלת המחקר, סיכום הממצאים העיקריים שעלו במחקרים קודמים בסקר הספרות, הנחקרים ואופן גיוסם, הצגת כלי המחקר, מה מסתמן מן הראיונות? איזו מסקנה ניתן לגזור מהממצאים.

ציון הרפרט יקח בחשבון גם עמידה מול קהל – לא מקריאים מצגת, שמירת קשר עין עם הקהל, דיבור ברור. המצגת, צריכה להיראות מקצועית, בהירה ומושכת עין, אסור שתהייה עמוסה מידי, ששה משפטים לשקופית. 10-15 שיקופיות והפגנת עומק של ידע בתחום. מומלץ להתייחס גם לבעיות בהם נתקלנו, איפה היו המכשולים? כדאי להעלות שאלה לדיון. שאלה לדיון היא שאלה שאין עליה תשובה חד משמעית, והיא מייצרת התלבטות.

זכרו נא, בכל ארוחה יש רכיבים בסיסיים ויש תבלינים. הצלחת המנצחת כוללת חלבון לצד פחמימות וירק אבל... בלי תבלינים האוכל חסר טעם. התבלינים במחקר איכותני הם הסיפורים, הדוגמאות, האנקדוטות, שמרו אותם לפרזנטציה ולעבודה המסכמת.

תיאור כללי של עבודת הסיום

א. אורך העבודה הסופית הוא כעשרה עמודים, אלו כוללים כארבעה – חמישה עמודי סקר ספרות, ניתוח של שלש תימות מן הראיונות על פני כששה עמודים. היקף זה אינו כולל עמוד שער וביבליוגרפיה.

ב. אורכו של סקר הספרות בעבודה הסופית הוא בין ארבעה לחמישה עמודים. הסקירה תציג בין שניים לארבעה ראשי פרקים, שישוכמו מראש עם המנחה. בכל ראש פרק יבואו לידי ביטוי שלשה מקורות מידע לפחות. מקורות המידע יהיו אקדמיים ומעשר השנים האחרונות. אם הנושא קשור עם מדיה דיגיטליים אז מחמש השנים האחרונות.

ג. הערכת הסקר תיקח בחשבון עמידה בדיברות הכתיבה האקדמית (הקובץ מופיע כנספח לסילבוס וכקובץ במודול) מצופה לכתובה במשפטים קצרים, רישום מראי מקום לפי כללי APA, וכן, טקסט שילמד את הקוראת, יהיה בעל תוכן ויעורר ענין בקריאתו. בנוסף תיבחן מידת האינטגרטיביות, מיזוג מקורות מידע באופן שאינו מהווה רשימת מכולת של סיכומים, כתיבה עצמאית שאינה נסמכת על כלי בינה מלאכותית ונשענת על מראי מקום. עוד מצופה מהטקסט להדגים איכות כתיבה רהוטה, רציפה והגיונית בפסקאות ומשפטים שאינם מקוטעים.

ד. מספר מקורות בשימוש בעבודה – לפחות עשרה פריטים. יש להקפיד כי לפחות שמונה מקורות יהיו מכתבי עת וספרים שפיטים. מאמרים באנגלית ובעברית- הכרח לשלב בסקירה מינימום שלשה מאמרים באנגלית, בהתייחסות שאינה הבזקית, ומינימום שלשה מקורות בעברית בעבודה הסופית. מקורות שהם רלבנטיים לנושא העבודה ולא ספרות מתודולוגית. על אי הסתמכות על עברית או על אנגלית יופחתו נקודות.

רשימת מקורות לקריאה על פי נושאי השיעורים:

נושא ראשון - החשיבה המדעית

קריאה מומלצת

בנבנישתי.ר. (2020). מהו מחקר והתהליך המחקרי, בתוך: שיטות מחקר כמותניות י.ע.ר יעוצים

עמ' 13-24

נושא שני - הבדלים בין גישה כמותית לאיכותנית

קריאה מומלצת

צבר בן-יהושע, נ. (1990). שיטות מחקר איכותיות בחינוך. מתוך המחקר האיכותי בהוראה ובלמידה. הוצאת מודן: עמ' 18-31.

שקדי, א. (2003). שאלות המחקר ועיצוב המחקר. מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות – אוניברסיטת תל אביב. עמ' 37-53.

קריאת רשות

Denzin, N. K., & Lincoln, Y. S. (2000). Introduction: The discipline and practice of qualitative research. In N. K. Denzin & Y. S. Lincoln (Eds.), *Handbook of qualitative research* (2nd ed., pp. 1–32). Thousand Oaks, CA: Sage.

נושא שלישי - אתנוגרפיה ומחקרי תצפיות

קריאה מומלצת

גירץ, ק. (1973/1990). תיאור גדוש: לקראת תיאורית תרבות פרשנית. פרשנות של תרבויות. ירושלים: כתר. עמ' 15-39.

קריאת רשות:

אלאור, תמר, (2014) סנדלים: אנתרופולוגיה של סגנון ישראלי, תל אביב: עם עובד. דיבוב החפצים – מתודולוגיה של החומר. עמ' 1

נושא רביעי - ניתוח התוכן וחלוקה לקטגוריות

קריאה מומלצת

שקדי, א. (2003). עקרונות ניתוח הנתונים. מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות ואוניברסיטת תל אביב. עמ' 93-110

קסן, ל. וקרומר- נבו, מ. (2010). מבוא לניתוח נתונים איכותניים. בתוך: ל. קסן ומ. קרומר-נבו (עורכות). ניתוח נתונים במחקר איכותני (עמ' 1-16). אוניברסיטת בן גוריון בנגב.

קריאת רשות:

ויצוס, פ., 2011. "וידאו, סרטים ותצלומים כמסמכי מחקר". בתוך באואר, ו. ואחרים (עורכים), מחקר איכותני – שיטות לניתוח טקסט, תמונה וצליל, האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 109-122.

דוידסון, ש. וריב"ק רבקה (2017). "יצאנו לבדוק עם מי שתמיד אומרים את האמת": הילד המבוגר בפרסומות ישראליות. מסגרות מדיה 16, 41-60.

נושא חמישי- תכנון וביצוע ראיונות איכותניים

קריאה מומלצת:

שקדי, א. (2003). ראיון העומק. מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות ואוניברסיטת תל אביב. עמ' 69-87.

גיוסלסון, ר., 2015 [2013]. 'עשי ואל תעשי בראיון' (תרגום מאנגלית: עמיה ליבליך), בתוך: כיצד לראיין למחקר איכותני: גישה התייחסותית (תרגום מאנגלית: עמיה ליבליך): מכון מופ"ת, 155-174.

קריאת רשות:

יונאי, י. וטורין, א. (2000). ליהנות מטקסט רע: איך נשים חוות רומנים רומנטיים. פתוח. עמ' 157-187.

Edwards R., Holland J., 2013. What is Qualitative Interviewing? Bloomsbury: London, Chapter 3 pp. 42-29

נושא שישי- איך לראיין

קריאה מומלצת

גיוסלסון, ר. (2015). כיצד לראיין למחקר איכותני: גישה התייחסותית. מכון מופ"ת

Jacob, S. A., & Furgerson, S. P. (2012). Writing interview protocols and conducting interviews: Tips for students new to the field of qualitative research. *The Qualitative Report, 17*(42), 1-10.

קריאת רשות

אוקלי, א., 2010. "לראיין נשים: סתירה פנימית". בתוך ליבס תמר, רגב מוטי ולוין דוד (עורכים) שיטות מחקר איכותניות: מקראה. ת"א: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 194-216.

נושא שמיני: ראיונות ככלי מחקר- המשך

Robinson, O. C. (2014). Sampling in interview-based qualitative research: A theoretical and practical guide. *Qualitative Research in Psychology, 11*(1), 25-41.

קריאת רשות

לומסקי-פדר, ע. ורפורט ת. בשיתוף עם לרנר י., קונצמן, ע. וקפלן י. (2007). "לדבר בשפתם? זרות, בית ויחסי כוח בראיון עם מהגרים". מגמות מ"ד: 4 (ינואר 2007), עמ' 636-654.

ארנרייך, ברברה. (2004)[2001]. כלכלה בגרוש: איך (לא) להסתדר באמריקה, עמודים: 20-28 תל-אביב: בבל

נושא תשיעי- ראיונות בקבוצות מיקוד

קריאה מומלצת

גאסקל, ג'. (2011), ראיונות אישיים וקבוצתיים. בתוך: מ. באואר וג. גאסקל (עורכים), מחקר איכותני: שיטות לניתוח טקסט, תמונה וצליל. תל-אביב: האוניברסיטה הפתוחה, עמ' 10-19.

שקדי, א. (2003). קבוצות מיקוד. מילים המנסות לגעת: מחקר איכותני – תיאוריה ויישום. תל אביב: רמות – אוניברסיטת תל אביב. עמ' 89-91.

קריאת רשות :

למיש, ד. (2000). שיח הספייס-גירלס כחקר מקרה בהתפתחות זהות מגדרית. פתוח, 4, 22-44.

נושא עשירי : תיאוריה מעוגנת בשדה

קריאה מומלצת :

שלסקי, ש. ואלפרט, ב. (2007). דרכים בכתיבת מחקר איכותני : מפירוק המציאות להבנייתה כטקסט. תל אביב : מכון מופת. עמ' 235-244.

קריאת רשות

גבתון, ד. (2001). תיאוריה המעוגנת בשדה : משמעות תהליך ניתוח הנתונים ובנית התיאוריה במחקר איכותני, בתוך, נעמה צבר בן-יהושע (עורכת) *מסורות וזרמים במחקר האיכותי*, תל-אביב, דביר, עמ', 195-228.

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative research in psychology*, 3(2), 77-101.

נושא אחת עשרה : סוגיות אתיות במחקר איכותני

קריאה מומלצת

הנחיות המדען הראשי לבקשת היתר למחקר <https://apps.education.gov.il/mdnnet/home>

דושניק, ל., וצבר-בן יהושע, נ. (2001). אתיקה של המחקר האיכותי. מתוך : צבר-בן יהושע, נ. (עורכת). *מסורות וזרמים במחקר האיכותי*. תל אביב : דביר. עמ' 343-368

צבר-בן יהושע, נ', ודושניק, ל' (2006). "של מי הסיפורים האלה? התמודדות אתית במחקר האיכותי." *שבילי מחקר*, 13, 36-41

עשרת הדיברות לכתיבה אקדמית

1. תרגיל וגם עבודה מתחילים עם **עמוד שער**. עמוד שער וכל כותרת צריכים להיות בעלי תוכן. אי אפשר שהכותרת תהיה: "עבודה בסוציולוגיה" או "תרגיל במחקר איכותני" או "עבודה סמינריונית". בעמוד השער, בתוכן העניינים ובראש כל עמוד, צריכה להיות כותרת עם משמעות ולא שם החלק הטכני של העבודה. למשל: **ניתוח הסרט הנערים שרים על פי ז'אנר המורה הטוב**. למערך שיעור אין מצרפים שער.
2. יש **נורמה צורנית** לטקסט אקדמי. גופן דיוויד בעברית ו times new romans באנגלית. גודל 12, רווח אחד וחצי או כפול. כותרות בעמוד השער אינן גדולות יותר מגופן 16 ובגוף העבודה 14. אין לעטר בפרחים, מסגרות וגרפיקה, הטקסט עצמו יוגש ביישור שוליים דו צידי. מרווח השוליים המקובל הוא 2 ס"מ למעלה למטה שמאל, 3 ס"מ ימין.
3. יש **כללי הדפסה** אוניברסאליים. פסיק וגם נקודה יהיו צמודים למילה שלפניהם. ומיד אחריהם יבוא רווח מקלדת אחד בודד. סוגריים מחבקות את המילה בתוכן, בלי רווחים. מספרים עד עשר כותבים במילים ומעשר ומעלה בספרות.
4. הכתיבה אקדמית עשויה **במשפטים קצרים**, מקסימום אורך משפט הוא 20 מילים. האם יופחתו נקודות בגין משפטים ארוכים? כן בהחלט!
5. **משלב** - לא משתמשים במילים: המון והרבה בכתיבה אקדמית, כמו כן מותר פעם אחת בעבודה לעשות שימוש בכינוי זמן עמום כמו: "בשנים האחרונות או בעידדנו או בזמן האחרון", אחרי כן יש לנקוב בטווח שנים מדוייק. יש למעט בשימוש במילה – **דבר**, במקום זאת חוזרים על הנושא מהמשפט הקודם. הכתיבה האקדמית היא חסכונית מבחינה רגשית ומדוייקת. בנוסף, לא כותבים וכ"ו או וכ"ד מפני שחובת ההדגמה היא על הכותב ולא על הקוראת. יש **לגוון** מילים וביטויים, אין לחזור על מילה או שורש דומה בסמיכות. אם תעמידו עכבר ימני על מילה, וורד יציע לכן מילים נרדפות, כדאי לעשות שימוש בפונקציה זו.
6. אין **משפטים בודדים** בחלל, אי אפשר לכתוב משפט ואז לעשות רווח ועוד שני משפטים ואז רווח, כותבים בפסקאות. משפטים ארוזים לתוך פסקאות, כל פסקה היא מינימום חמש שורות, עוברים לפסקה חדשה רק כאשר עוברים לנושא חדש. אין כותבים בנקודות או בסעיפים, יש לכתוב ברצף.
7. אין מכניסים לסקירות ספרות, **רשימות**, כל רשימות, כל רשימה שהיא... של מאפיינים, גורמים, טעמים, סיבות או השלכות. רשימות, מיונים וקטגוריזציות של חוקרים אחרים צריכות לעבור עיבוד בכתיבה שלכן. הכרחי ואפשר ומותר לקבץ אותם אחרת, להשוות אותם מול קטגוריזציות של חוקרים אחרים, לעמת אותן עם מידע דומה. בכל מקרה יש לנסחם מחדש מילים שלכן. הגדרות ניתן לצטט רק אם הן קצרות, אם מדובר בהגדרת מאפיינים ארוכה, יש לעבדה במילים שלכן.

8. **אזכור ויחוס** - יש לציין שמות חוקרים ביחס לכל מידע, תיאוריה ונתון שאינו פרי מחקר שלכם או שהוא חורג מידע כללי. כאשר כותבים שם של חוקרת באנגלית, יש להפוך את שמה בתעתיק עברי לעברית ואז לרשום אותה בסוף השורה או הפסקה. כמקובל אצלנו - שם משפחה, פסיק רווח ושנה בסגריים.
9. **אין אורח מביא אורח**. מותר לציין שם של מחקר רק אם החזקנו אותו פיזית ביד או קראנו בו במו עיננו. אי אפשר לקרא מקור אחד ולהסתמך על שפע המחקרים שהוא מאזכר. אי אפשר לאזכר מחקרים שקראתי עליהם במקור אחר, אם לא טרחתי לעיין בהם עצמם ולודא שמה שיוחס להם הוא נכון. יש לכך שני טעמים, ראשית מפני שהכתיבה האקדמית היא אמינה ומדוייקת ומבוססת, ויש לודא שיחוס המידע והעמדה לחוקרת הם נכונים. הטעם השני הוא שאין לנכס לעצמי עמל ויזע של כותבת אחרת.
10. אין מעתיקים מעמיתים ואין מנכסים מתוך הרשת ולא מדברי דפוס בנייר. כל רעיון יש לבטא מחדש במילים שלנו ורק שלנו בכתב. העתקה והדבקה הם הימנעות מייסורי הניסוח, היבנות על עמלו וזיעתו של אדם אחר וקיצור דרך לא הגון. המאמץ לנסח במילים שלנו, הוא עיבוד של התוכן, הפנמתו ויצירה מחדש באופן לגיטימי. כאשר אנו מסתמכים על רעיונותיו של כותב/ת אחר/ת, יש לאזכר את המקור על פי כלליי APA. ועל כך נאמר במקורותנו – **האומר דברים בשם אומרם – מביא גאולה לעולם**.

